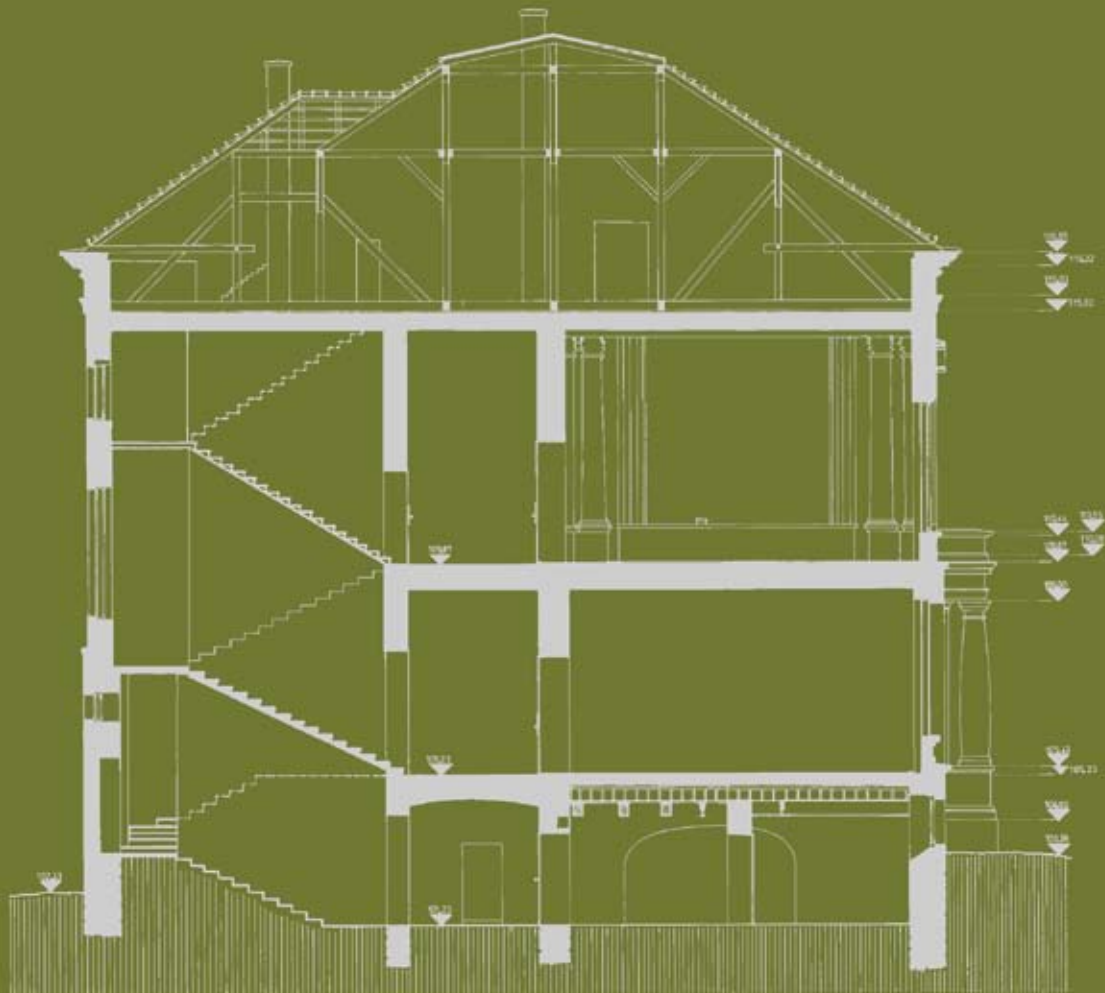

Палилулска основна школа
Palilula Elementary School

Завод за заштиту споменика културе града Београда - установа културе од националног значаја
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade - Cultural Institution of National Significance

Палилука основна школа, попречни пресек
Palilula Elementary School, cross section

Палилулска основна школа

Таковска 41

Споменик културе

Панорамски изглед школе
Panoramic view of the school

Поузданих историјских података о топониму Палилула нема. Да ли је тај део града име добио по грнчарима и њиховим пећима за печење глине – чији су се димњаци завршавали у облику лула, а којих је на овом простору било доста? Или разлог можда лежи у наредби кнеза Милоша о измештању пушкарског заната из градске чаршије и

забрани пушења по уским београдским улицама због лако запаљиве грађе, те су се луле могле користити само по изласку из вароши? Једно или друго, тек Београд је давне 1860. године био издељен на шест квартова, од којих је један био Палилула. Три деценије касније, Палилулски квартал био је највећи у Београду.

О томе где се налазила стара палилулска школа нема поузданих података, али на основу писаних извора може се претпоставити да је била на истом месту на којем је изграђена данашња – *више часме пред Јевремовцем*¹ постојао је мањи објекат намењен школству.

Давне 1851. године, стара палилулска школа имала је само једно – мушко одељење, а први учитељ био је Павле Атанацковић. Четрнаест година касније, школа ће добити и женско одељење, које је водила учитељица Софија Субашић. Статистички подаци од тог времена па све до 1914. године, када избија Први светски рат, сведоче о све већем броју ђака, чак 560, тада већ нове и веће палилулске школе, што је завидан број у односу на стање других образовних установа, имајући у виду дужину постојања насеобине Палилула, са својим претежно скромним, радничким становништвом.

Изградњи овако значајног објекта претходио је догађај који се одиграо 10. новембра 1892. године, у чувеној београдској кафани „Орач“. Наиме, група Палилулаца оформила је делегацију коју су чинили грађани различитих професија: кафеџија, абаџија, земљорадник, прота, професор, бакалин, инспектор Министарства финансија... и, само дан касније, тадашњи председник Општине Милован Маринковић прихвата захтев ове необичне групе ентузијаста за што скорије подизање нове школске зграде, које је било обустављено због општинских несугласица. Поред молбе, свесрдно обећавају добровољне прилоге и појединачно ангажовање током зидања школе.

За Београд и Србију уопште, поред градње Дорћолске основне школе 1893. године, подизање Палилулске школе сматрано је преседаном,

Палилулска Основна Школа

*Историјски изглед дворишног дела објекта Палилулске основне школе
Historical prospect of Palić Elementary School, from courtyard*

јер је била међу првим школама грађеним по свим педагошким, здравствено-хигијенским захтевима пројектовања школских зграда. Поређења ради, неколико преосталих школа у Београду (на Теразијама, у Јеврејској улици на Дорћолу, на Врачару, код Саборне цркве, која је једино приближно обезбеђивала подесне услове...), било је смештено по приватним кућама, у неадекватним условима.

У тексту објављеном у публикацији *Школске зграде за основне школе у Београду*, то нам потврђују и речи које је записао арх. Жарко К. Крстић, референт Техничке дирекције Општине града Београда: ... 1894. године у Београду школске зграде нису пројектоване нити извођење по техничким и хигијенским прописима. Међу прве стручно пројектоване и изведене школске зграде у Београду, долазе зграде основних школа на Дорћолу и у Палилули. Оне по свом облику и

*техничкој обради предњаче.*²

Од полагања камена темеља 3. априла 1894. године, изградња објекта трајала је годину дана. Школа на Палилулском тргу – између данашњих улица Таковске, Далматинске и Краљице Марије – свечано је освећена 16. априла 1895. године, када су сви радови на објекту били приведени крају. Аутор пројекта Палилулске школе био је архитекта Милан Антоновић. Један је од неколико сачуваних јавних објеката овог истакнутог аутора, припадника првих генерација београдских школованих архитеката. Његова дела одликује посебна архитектонска изражајност кроз оригиналну ауторску интерпретацију класичног академизма и, пре свега, сецесије, којој остаје најприврженији. У највреднија остварења архитекте Милана Антоновића, споменичких вредности, између осталих убрајају се: Фотографски атеље Милана

Јовановића на Теразијама бр. 40, Зграда Друштва за улепшавање Врачара у Његошевој улици бр. 1, Палата Осигуравајућег друштва „Анкер“ на Теразијама бр. 26, Кућа Димитрија Живадиновића у Грачаничкој улици бр. 16...

Маркантна позиција школске парцеле, омеђене са три улице, условила је карактеристичну сагледивост зграде у општој визури овог дела града. Главна фасада се развија дуж Таковске улице, а бочне су окренуте ка Далматинској и Џорџа Вашингтона, некадашњој Видинској улици. Иако вредност овог специфичног простора данас ремете изузетно прометне саобраћајнице, непосредна близина значајних институција дуге традиције, као што су Ботаничка башта „Јевремовац“, Прва варошка болница, некадашња војна касарна у Ђушиној улици, а од 1952. године Рударско-геолошки факултет – утицала је на формирање аутентичног историјског амбијента, надамак ужег градског језгра.

У време када је Видинска улица регулисана због увођења двоструког трамвајског колосека, смањена је површина школског имања и порушена школска ограда, која је касније поново направљена. Зграда је зидана опеком у кречном малтеру са дрвеном кровном конструкцијом и вишеводним кровом, првобитно покривеним бибер-црепом. Пројектована је за 450 ђака са девет учионица. Ентеријер зграде је функционално прилагођен потребама, тако да су учионице распоређене у делу објекта ка улици, док су са дворишне стране ходници. Од осталих помоћних просторија издваја се свечана сала са позорницом, коју украшавају пиластери на зидовима и четири стуба стилизованих капитела.

Саграђена је као слободностојећи монументални објекат, разубеђене основе. Има три наглашена ризалита, два бочна и средишњи. Обликована је у строгом академском маниру, с карактеристичном поделом хоризонталним венцем, који на тај начин раздваја зону сутерена, приземља и спрата. Дугачки фронтони главне и дворишне фасаде, као и њихови бочни делови, оживљени су низом ритмично распоређених великих прозора, лучно завршених у приземљу а правоугаоних форми на првом спрату. Овакав распоред и величина прозора уносили су светло у ђачке учионице. Посебан акценат дат је главној фасади дуж Таковске улице, где је смештен и главни улаз у зграду. Симетрично постављена два декоративно обликована портала (за женску и мушку децу), дају посебан, свечани изглед објекту, нетипичан за школске зграде. Масивни стубови фланкирају дрвена дводелна врата, која надвисују балкони првог спрата, парапетне балустриране ограде. Троугласти и сегментисани тимпанони оживљавају празно поље над прозорима прве етажне. Завршни ликовни акценат у целокупном обликовању објекта даје снажно

истакнут кровни венац читавом дужином објекта. Испред зграде је 1960. године подигнут споменик Вуку Караџићу, у виду бронзане бисте на каменом постаменту, рад вајара Милована Крстића.

Познати београдски трговац Никола Спасић је почетком прошлог века иницирао изградњу мањег објекта намењеног ђацима у пространом дворишту Палилулске школе, наспрот главној згради. О томе нам сведочи и натпис на самој згради *Ђачком склоништу – 1908 – Никола Спасић*. У питорескној кући – задужбини великог добротвора – била је смештена прва ђачка кухиња у Београду, у којој се хранило 150 ученика. Дуго година је служила као школска поликлиника Општине Стари град, а данас је намењена ђацима првацима.

Између ових двеју грађевина 1958. године је изграђен нови део, спратности П до П+1, који је мањом пасарелом спојен са зградом из 1894. године. Конципиран је у духу савремене архитектуре, са свим типичним одликама школског објекта средине 20. века. Неколико година касније, гради се и четврти објекат на парцели школе, физкултурна сала.

Данашњи назив „Вук Караџић“ школа је добила 1931. године, с једним краћим послератним прекидом, кад се звала Основна школа број 6. Од свог оснивања до данас није променила основну намену. Одшколовала је многе заслужне и познате личности – лекаре, песнике, професоре универзитета, драмске уметнике...

Због својих архитектонско-урбанистичких и културно-историјских вредности, Палилулска основна школа је проглашена за споменик културе давне 1966. године.

Напомене:

1. *Сто десет година основне школе Вук Караџић у Београду 1851–1961, Београд [1961], стр. 14.*
2. *Исто, стр. 14.*

Литература:

1. *Досије споменика културе, ЗСКСГБ.*
2. *Дарко Шаренац, Београдска скулптура у слободном простору, Београд, 1950.*
3. *Ивана Клеут, О архитектури палилулске основне школе, Наслеђе, VI, Београд, 2005, стр. 119–126.*

Palilula Elementary School

41 Takovska Street

Cultural monument

Некадашња зграда Ђачког склопишта
Former building of shelter for school children

There is no reliable historical data about the origin of the toponym 'Palilula'. Perhaps this part of the city was named after its many potters and their kilns whose chimneys terminated in the form of a pipe, 'lula'? Or perhaps the explanation lies in the order of Prince Miloš Obrenović to relocate the craft of gunpowder and firearms making from the commercial part of town and the ban on smoking in Belgrade's narrow streets and alleys on account of the risk of fire and so pipes were allowed to be lit (pali[ti]) only outside of town? Be that as it may, in 1860 Belgrade was divided into six quarters, Palilula being one of them. Thirty years later, Palilula was the

city's largest quarter.

There is no reliable data about the original location of the Palilula School either, but it may be assumed from the sources that it was on the site of the present-day one – 'further up from the drinking fountain, before Jevremovac'¹ there was a small building that served as a schooling facility.

In the long-gone year 1851 the old Palilula School had only one class, for boys, and only one teacher, Pavle Atanacković. Fourteen years later a girls' class was opened and its teacher was Sofija Subašić. Statistical data for the period from those years until the outbreak of the First World War

in 1914 show a growing number of pupils. The new and bigger school facility had as many as 560 pupils, an envious figure considering how long the settlement had been in existence and its largely modest working-class population.

The construction of this important building was preceded by an event that took place in a famous Belgrade restaurant, 'Orač', on 10 November 1892. Namely, a group of Palilula residents formed a delegation composed of people from various walks of life: an innkeeper, a clothier, a parish priest, a teacher, a grocer, an inspector of the Ministry of Finance, and a day later the mayor, Milovan Marinović, endorsed the petition of this peculiar group of enthusiasts for the urgent construction of the new school building which had been cancelled because of administrative disagreements. The group wholeheartedly offered financial and every other support.

For Belgrade and Serbia in general, the construction of the Palilula School, with some exception of the Dorćol elementary school of 1893, was an unprecedented undertaking because it met all modern pedagogical, sanitation and hygiene standards for the design of school buildings. By way of comparison, the other schools in Belgrade (e.g. those in Terazije, in Jevrejska Street in Dorćol, in Vračar, the School by the Cathedral which was the only one that more or less met the required standards) operated in inadequate conditions in private houses. This is confirmed by the architect Žarko K. Krstić of the Belgrade City Technical Department in a text on elementary school buildings in Belgrade: '...in 1894 school buildings in Belgrade were not designed or built in compliance with technical and sanitation regulations. Among the first professionally designed and built school facilities in Belgrade are the elementary schools in Dorćol and Palilula. They stand out by their formal and technical aspects.'²

Биста Вука Караџића у дворишту школе
Bust of Vuk Karadžić

Детаљ са фасаде зграде Ћачког склоништа
Building of shelter for schoolchildren, detail

The foundation stone was laid on 3 April 1894 and construction was completed a year later. The school on Palilula Square – between present-day Takovska, Dalmatinska and Kraljice Marije streets – was consecrated on 16 April 1895. It was designed by Milan Antonović, a member of the first generations of Serbia's professionally trained architects, and is one of a few of his surviving public buildings. His work is characterised by a personal interpretation of classical academicism, and especially of Art Nouveau for which he had a particular fondness. Recognised as his most creditable works possessing heritage value are the Photographic Studio of Milan Jovanović (40 Terazije), the building of the Society for the Embellishment of Vračar (1 Njegoševa St.), the building of the 'Anker' Insurance Company (26 Terazije), the house of Dimitrije Živadinović (16 Gračanička St.).

The fact that the school estate abuts three streets gives the building a remarkable visibility in the urban landscape of that part of the city. The main façade runs along Takovska Street while the side elevations face Dalmatinska and Đorđža Vašingtona (former Vidinska) respectively. Even though the location is now adversely affected by busy traffic routes, the immediate proximity of some important long-standing institutions, such as the Jevremovac Botanical Garden, the First Town Hospital, the former military barrack in Djušina Street which has been home to the Faculty of Mining and Geology since 1952, shapes a distinctive historic setting just off the city centre.

At the time Vidinska Street was reshaped to allow tram tracks to be laid, the size of the school estate was decreased and its fence was pulled down but was later rebuilt. The school is built of brick bound with lime mortar. It has a multi-pitched roof originally covered with beavertail tiles. It was designed to accommodate 450 pupils in nine classrooms. The functionally designed layout shows the classrooms arranged in the street-facing part of the building and halls in the part facing the schoolyard. The ceremonial hall with a stage is decorated with pilasters and four columns topped with stylised capitals.

The conception of the school is that of a monumental freestanding building laid out on a complex rectangular plan. The front façade shows has projecting bays, one central and one at either end. The design follows the conventions of academicism with its typical horizontal division of the façade by stringcourses into semi-basement, ground floor and upper floor. The long street and rear fronts as well as the side elevations are enlivened by rows of large windows, arched on the ground floor and rectangular on the upper floor, whose arrangement and size allows natural light into classrooms. Particular attention was paid to the main façade with the main entrance fronting Takovska Street. Two symmetrically positioned and decoratively treated portals (for boys and for girls) lend the building a stately note atypical of school buildings. The wooden two-leaf doors flanked by massive columns are surmounted by the upper-floor balconies

with balustrades. The blank zone above the upper-floor windows is adorned with triangular and segmental pediments. The finishing visual accent is provided by the strongly projecting cornice that runs the entire length of the building. In 1960 a monument to Vuk Karadžić was set up in front of the school, a bronze bust on a stone pedestal by the sculptor Milovan Krstić.

In the early 1900s the prominent Belgrade merchant Nikola Spasić had a small building constructed in the large schoolyard opposite the main building, which is evidenced by the inscription on it: To the Pupils' Shelter – 1908 – Nikola Spasić. This picturesque little building donated by the great benefactor housed the first school kitchen in Belgrade which provided meals for 150 pupils. Subsequently it housed the school polyclinic of the Municipality of Stari Grad, and today it accommodates first-graders.

In 1958 the school received a combined one- and two-storey addition connected to the old school building by an enclosed skybridge and designed in the spirit of contemporary architecture with all typical features of a mid-twentieth-century school facility. A few years later, a fourth structure was built on the estate, the school gym.

The school carries the name of Vuk Karadžić since 1931, except for a brief post-war period when it was called Elementary School No. 6, but it has never changed its original purpose. It has produced many renowned alumni, physicians, poets, university professors, theatre artists...

For its architectural, townscape, cultural and historical value the Palilula Elementary School was designated a heritage building as far back as 1966.

1. *Sto deset godina osnovne škole Vuk Karadžić u Beogradu 1851–1961 (Belgrade [1961])*, p. 14.

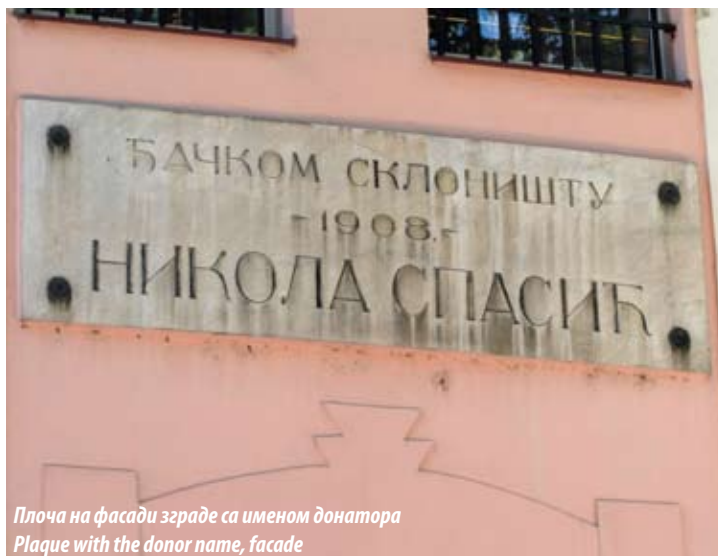
2. *Ibid.*

Literature

1. *CHPIB Documentation, Cultural Property File*

2. *Darko Šarenac, Beogradska skulptura u slobodnom prostoru (Belgrade 1950)*

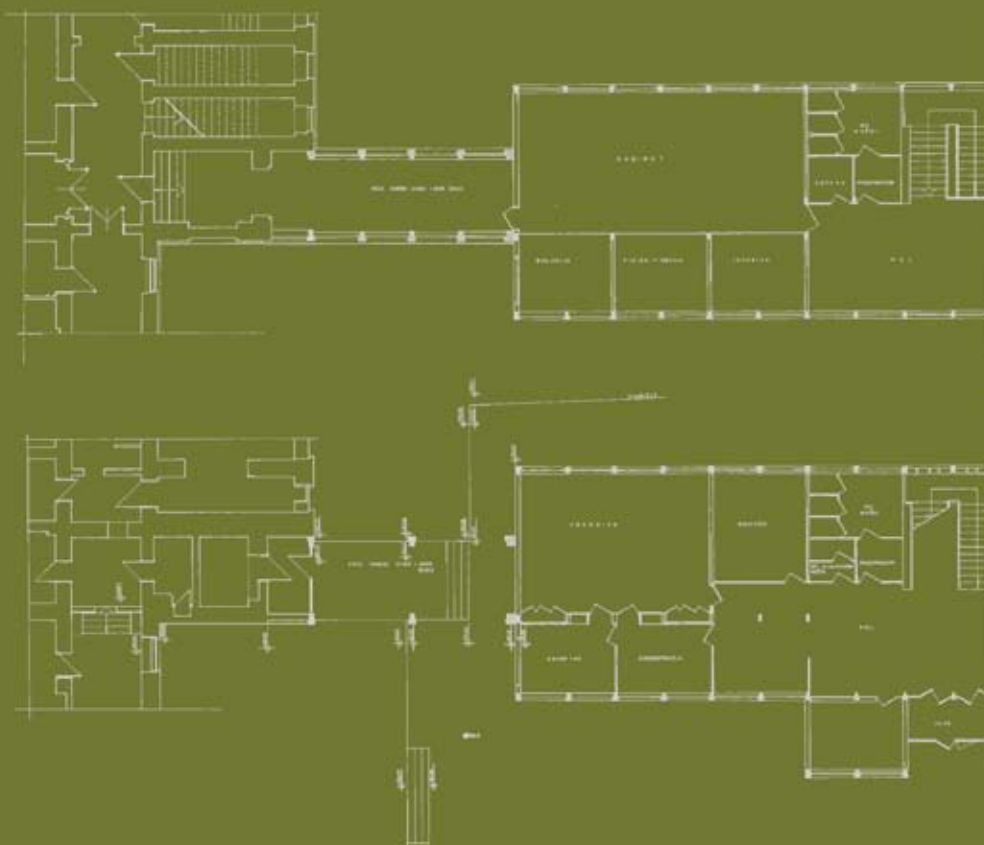
3. *Ivana Kleut, 'O arhitekturi palilulske osnovne škole', Nasledje VI (2005), 119–126*

Плоча на фасади зграде са именом донатора
Plaque with the donor name, facade

Ћачка трпеза - задужбина Николе Спасића
Kitchen For Schoolchildren, Endowment of Nikola Spasić

*Палилулска основна школа - основа приземља и првог спрата
Palilula Elementary School, ground floor and first floor plan*

Палилулска основна школа Palilula Elementary School

Издавач: Завод за заштиту споменика културе града Београда – установа културе од националног значаја

За издавача: Нела Мићовић, директор

Аутор: Ирена Сретеновић

Лектура: Татјана Тодоровић

Превод: Марина Адамовић Куленовић

Графички дизајн: Лука Прокић

Фотографија: Снежана Неговановић, фотодокументација ЗЗЗСКГБ

Тираж: 1000 примерака

Штампа: DOO MAGYAR SZO KFT, Нови Сад

Београд, 2016.

Завод за заштиту споменика културе града Београда – установа културе од националног значаја

Издање је омогућио Град Београд, Градска управа, Секретаријат за културу

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

727.97:75(497.11)(036)

СРЕТЕНОВИЋ, Ирена, 1971-

Палилулска основна школа = Palilula Elementary School / [текст Ирена Сретеновић ; превод Марина Адамовић Куленовић ; фотографија Снежана Неговановић]. - Београд : Завод за заштиту споменика културе града Београда - установа културе од националног значаја = Belgrade : Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade - Cultural Institution of National Significance, 2016 (Нови Сад : Magyar Szoz). - 10 стр. : илустр. ; 20 x 20 cm

Кор. насл. - Упоредо срп. текст и енгл. превод. - Податак о ауторки преузет из колофона. - Текст штампан двостручно. - Тираж 1.000. - Напомене и библиографске референце на крају текста.

ISBN 978-86-89779-30-1

а) Београд - Палилулска основна школа - Водичи
COBISS.SR-ID 226813964

Завод за заштиту споменика културе града Београда - установа културе од националног значаја
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade - Cultural Institution of National Significance

